

VALORILE STATULUI DE DREPT IN CURRICULA ȘCOLARĂ

BUCHAREST, 9TH MARCH 2015

Mă bucur să vă urez, în numele Programului Statul de Drept Europa de Sud-Est al Fundației Konrad Adenauer, un călduros bun venit la conferința noastră de astăzi.

Prin evenimentul de față, marcăm deschiderea proiectului "Valori fundamentale ale statului de drept. Proiect curricular pentru educație juridică în învățământul preuniversitar liceal din România" ce urmează a fi implementat în parteneriat cu Asociația Clubul Lideri Mileniului Trei și Asociația LiderJust, fondată de absolvenții programul nostru de leadership Lideri pentru Justiție.

Proiectul urmează a fi derulat pe parcursul a trei luni de zile în 8 colegii naționale din România membre ale Alianței Colegiilor Centenare, urmărește dezvoltarea și consolidarea mesajului privind cultivarea valorilor fundamentale ale statului de drept în școală și comunitate. Ne dorim astfel să contribuim la formarea unor cetățeni mai responsabili și mai angajați, printr-o educație juridică de nivel înalt, centrată pe valorile transmise de un sistem de justiție sănătos și performant.

Prin acest proiect încurajăm exercițiul implicării și al participării civice și oferim atât elevilor, cât și părinților și profesorilor o platformă deschisă, organizată sub forma atelierelor interactive (workshop-uri) care

se vor axa pe teme fundamentale cum ar fi statul de drept, drepturile constituționale ale cetățenilor, mecanismele anticorupție sau protecția împotriva abuzurilor de natură individuală sau instituțională etc.

Dați-mi voie acum să vă spun câteva cuvinte despre fundația pe care o reprezint.

[...]

Am să trec acum într-un alt registru al discursului meu, unul mai degrabă academic. În contextul acestui proiect, cred că întâi de toate, trebuie să clarificăm ce înțelegem prin Stat de Drept. Voi începe cu conceptul englez de Rule of Law („supremație a dreptului” / „domnie a legii”) și voi continua mai apoi făcând referire la principiul german Rechtsstaat pentru că cele două se aseamănă dar există și unele diferențe.

Cu toate că popularizarea noțiunii de „supremație a dreptului” / „domnie a legii” în epoca modernă îi este atribuită lui Albert Venn Dicey, evoluția acestui concept juridic poate fi urmărită în timp, ea regăsindu-se și la nivelul civilizațiilor antice, respectiv în antichitatea greacă, a Chinei, Mesopotamiei, Indiei și Romei.

Noțiunea în limba engleză a fost folosită ca atare în jurul anului 1500 d.H. Un alt exemplu ar fi mențiunea despre "supremația

Konrad-Adenauer-Stiftung e. V.

RULE OF LAW PROGRAM
SOUTH EAST EUROPE
 THORSTEN GEISLER

March 2015

www.kas.de/rspsoe
www.kas.de

dreptului", așa cum se regăsește într-o petiție adresată lui James I al Angliei, în anul 1610, de către Camera Comunelor.

Noțiunea de supremație a dreptului poate fi urmărită înapoi în timp, cel puțin până în epoca lui Aristotel, care a observat că între un rege care conduce discreționar și un rege care se lasă condus de lege, ultima este varianta care se dovedea a fi net superioară primei.

După cum spus mai înainte, Albert Dicey este considerat a fi acela care a asigurat baza logică pe care se fundamentează noțiunea modernă de supremație a dreptului. Dicey și-a prezentat cele trei principii ale sale, privind supremația dreptului, în volumul său din 1885 *An Introduction to the Study of the Law of the Constitution* /Introducere în studiul dreptului constituțional/ (pe scurt: *Law of the Constitution* /Drept constituțional/):

- egalitate în fața legii pentru fiecare
- nimeni nu poate fi pedepsit decât dacă a încălcat o lege
- prioritatea libertății individuale în raport cu Constituția (there is no set of laws which are above the courts – traducerea cuvânt cu cuvânt: „nu există set de legi care să se situeze deasupra instanțelor”).

Dacă în ceea ce privește primele două principii ar fi puțini aceia care să ridice argumente, cel de-al treilea principiu generează ample controverse, deoarece este necompatibil cu noțiunea de Constituție scrisă, în condițiile în care o astfel de Constituție s-ar situa deasupra instanțelor. Din acest simplu fapt, trebuie să luăm în considerare punctul de vedere al lui Dicey referitor la Constituția scrisă versus Constituția nescrisă.

Rechtsstaat, stat de drept în germană, este o doctrină din gândirea juridică continental-europeană, preluată din jurisprudența ger-

mană, noțiunea putând fi tradusă și ca "stat juridic", "statul legii", "statul justiției", "stat al drepturilor" sau "stat bazat pe justiție și integritate".

Autorii germani obișnuiesc să îl amintească pe filozoful german Immanuel Kant (1724–1804) în fruntea comentariilor lor cu privire la evoluția spre statul de drept. Statul de drept a fost introdus cu sensul de „stat constituțional” de către Kant, în lucrările târzii, după ce fuseseră adoptate Constituțiile americană și franceză spre sfârșitul secolului al XVIII-lea. Abordarea lui Kant are la bază supremația Constituției scrise a unui stat.

Este un "stat constituțional" în care exercițiul autorității guvernamentale se realizează în funcție de constrângerile legii, adesea fiind pus în legătură cu conceptul anglo-american al supremației legii. Totuși, diferă de aceasta din urmă prin faptul că evidențiază ceea ce este just (de ex. un concept de justete morală, bazată pe etică, raționalitate, lege, lege naturală, religie sau echitate). În fapt, reprezintă opusul la Obrigkeitstaat – un stat bazat pe exercitarea arbitrară a autorității.

În statul de drept (Rechtsstaat), autoritatea statului este limitată, astfel încât cetățenii să fie protejați de exercitarea arbitrară a autorității. Într-un stat de drept, cetățenii se bucură de libertăți civile, care au temei juridic, și au acces la instanțe. O țară nu poate fi o democrație liberală dacă nu este stat de drept.

Cele mai importante principii ale statului de drept sunt:

- Statul se bazează pe supremația Constituției naționale, exercită coerciția și garantează siguranța și drepturile constituționale ale cetățenilor săi.
- Societatea civilă este un partener egal al statului (de ex. Constituția Republicii Litua-

Konrad-Adenauer-Stiftung e. V.

**RULE OF LAW PROGRAM
SOUTH EAST EUROPE**
THORSTEN GEISLER

March 2015

www.kas.de/rspsoe
www.kas.de

nia descrie națiunea lituaniană ca "aspirând spre o societate civilă și un stat care să fie deschise, juste, armonioase, sub domnia legii (stat de drept)".

- Separarea puterilor, cu componentele executivă, legislativă și judecătorească, care își limitează una altele autoritatea și asigură controlul reciproc

- Puterea judecătorească și cea executivă se supun legii (nu acționează împotriva legii), iar puterea legislativă se supune principiilor constituționale.

- Ambele, puterea legislativă, precum și democrația însăși se supun drepturilor și principiilor constituționale elementare.

- Transparența acțiunii statului și cerințele de asigurare a unui motiv pentru toate aceste acțiuni

- Verificarea deciziei statului și acțiunii statului prin intermediul unor organe independente, inclusiv posibilitatea de formulare a contestațiilor

- Ierarhia legilor și cerința de claritate și certitudine

- Pertinența acțiunii statului, protecția vechilor măsuri, realizate de bună credință, față de acțiuni ulterioare ale statului, interzicerea retroactivității

- Principiul proporționalității acțiunii statului

- Monopolul utilizării legitime a forței (uneori amendat ca "monopol asupra/al inițierii legitime a forței" sau "monopol asupra/al utilizării legitime a forței agresive" în state care operează prin teoria legitimării în baza reprezentării [Locke] mai degrabă decât a delegării [Hobbes], astfel încât indivizii își mențin dreptul de a acționa în sensul autorizării guvernului pentru măsuri în interesul lor).

Există, așadar, anumite diferențe între concepțiile de supremație a dreptului și statul de drept, asupra cărora nu o să insist acum. Totuși, aș dori să vă atrag atenția și asupra unei alte definiții.

În conformitate cu Proiectul Mondial de Justiție (World Justice Project) - o organizație nonprofit dedicată promovării supremației dreptului în întreaga lume - domnia legii se referă la un sistem bazat pe reguli, în care sunt susținute următoarele patru principii universale:

1. guvernul, oficialii și reprezentanții săi pot fi trași la răspundere prin lege;
2. legile sunt clare, publicate, stabile, echitabile, protejează drepturile fundamentale, inclusiv siguranța persoanei și proprietății;
3. procesul de adoptare, gestionare și aplicare a legilor este accesibil, echitabil și eficient;
4. justiția este asigurată în timp util de reprezentanți independenți, competenți, având un comportament etic; aceștia sunt în număr suficient, au resurse adecvate și corespund particularităților comunității căreia îi servesc.

În încheiere aș dori să-i mulțumesc inițiatorului acestui proiect, Marian Staș, cu care colaborăm de cinci ani de zile în programul de leadership pentru tineri juriști "Lideri pentru Justiție", Marisei MacIsaac pentru sprijinul Ambasadei Statelor Unite la București, absolvenților noștri Veronica Sîrbu și Emilian Meiu care au contribuit substanțial la conturarea conținutului juridic din acest proiect și nu în ultimul rând celor care au venit astăzi aici dar și celor care în săptămânile următoare vor participa atelierele din proiect. Cu toții dați un semnal puternic în conturarea acelei Românie pe care vi-o doriți în viitor și vă asigur că Fundația Konrad Adenauer și Programul Statul de Drept vă vor sprijini și vor fi alături de voi.